

Biskup Stefan Bareła – Pasterz oddany bez reszty Kościołowi

Rys biograficzny biskupa Stefana Bareły był już kilkakrotnie opracowywany i publikowany¹. W ostatnich miesiącach ukazał się w periodyku Wyższego Instytutu Teologicznego „Veritati et caritati” świetny artykuł ks. dr. hab. Arkadiusza Olczyka, pochodzącego zresztą z tej samej miejscowości, co ksiądz biskup Stefan, który opisał lata dziecięce i młodzieńcze naszego dostojnego Jubilata².

Z tych racji zdecydowałem się przedstawić biografię biskupa Stefana wymieniając tylko najważniejsze w moim rozumieniu momenty, by więcej miejsca zostawić temu, co trzeci pasterz Kościoła częstochowskiego pozostawił po sobie, czym się zaznaczył w historii naszej archidiecezji, której 90. rocznicę powołania obchodziliśmy na przełomie 2015 i 2016 roku.

Biskup Stefan Bareła urodził się 24 czerwca 1916 roku w miejscowości Zapolice, parafii Kodrąb, jako drugie dziecko Józefa i Stefanii z Młynarczyków. Do szkoły powszechnej chodził w Zapolicach i Kodrębiu, potem uczęszczał do Gimnazjum imienia Feliksa Fabianiego w Radomsku, a następnie kształcił się w Prywatnym Gimnazjum Męskim Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu.

Ks. MARIAN MIKOŁAJCZYK – dr teologii. W latach 1968-1984 był kapelanem biskupa Stefana Bareły. W tym też czasie wykładał liturgikę w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W latach 1985 – 2014 był kanclerzem Kurii Metropolitalnej, a od 1993 do 2014 r. również wikariuszem generalnym. Przez kilkanaście lat współpracował z tygodnikiem „Niedziela”. Jest autorem dwóch publikacji książkowych poświęconych zagadnieniom relacji Kościół – Państwo w latach 1945 – 1989 oraz kilkunastu artykułów związanych głównie z dziejami archidiecezji częstochowskiej, a także współredaktorem trzech kolejnych edycji Katalogu Archidiecezji.

¹ L. WARZYBOK, *Ks. Biskup dr Stefan Bareła*, CzST 2 (1974), 52-62; M. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium ważniejszych wydarzeń w życiu Księdza Biskupa Stefana Bareły*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 17-32; M. MIKOŁAJCZYK, *Trzeci pasterz Kościoła Częstochowskiego*, WACz 83 (2009) 3-4, 109-115.

² A. OLCZYK, *Biografia i pasterska posługa bp. Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej na tle odniesień do korzeni rodzinnych*, VeC 3 (2014), 129-148.

Przyjęty we wrześniu 1938 roku do Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego podjął przygotowanie do kapłaństwa. Świeceń kapłańskich udzielił mu pierwszy biskup częstochowski dr Teodor Kubina 24 marca 1944 roku. Po święceniach przez jeden rok pozostawał w Krakowie, kontynuując studia z prawa kanonicznego oraz współpracując w duszpasterskiej obsłudze w kościele św. Tomasza Apostoła, z którym Częstochowskie Seminarium Duchowne było związane w czasie II wojny światowej. Wspomagał także przełożonych w administracji Seminarium.

Pod koniec sierpnia 1945 roku podjął pracę duszpasterską jako wikariusz i prefekt w parafii Wieruszów oraz dyrektor Krucjaty Eucharystycznej regionu wieluńskiego. Mimo dużego zaangażowania w duszpasterstwo młodzieży nie zrezygnował z pracy naukowej, kończąc doktorat poświęcony przeszłości kościelnej starego i nowego Wieruszowa. Obronił go na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego 5 maja 1950 r.

Przez jeden rok (1951 – 1952) pełnił obowiązki kapelana biskupa częstochowskiego Zdzisława Golińskiego i sekretarza referatu duszpasterstwa Kurii Diecezjalnej w Częstochowie. Kolejne dwa lata spędził na Katolickim Uniwersytecie Katolickim Lubelskim, specjalizując się w teologii moralnej. Biskup Z. Goliński bowiem, po likwidacji Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, stanął wobec konieczności zorganizowania *studium domesticum* dla częstochowskich kleryków – potrzebował więc dobrze przygotowanych wykładowców z różnych dziedzin teologii. Ksiądz Stefan zaczął więc przygotowanie pracy habilitacyjnej, której temat związał z osobą i pracą wybitnego teologa o. Jacka Woronieckiego. Zaproszony przez ówczesnego duszpasterza akademickiego KUL-u o. Jerzego Mirewicza włączył się też całym sercem i z dużym powodzeniem w duszpasterstwo akademickie.

Następnie przez dwa lata (1954 – 1956) pełnił obowiązki rektora Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, nie rezygnując z myśli o habilitacji i angażując się – w miarę możliwości czasowych – w prowadzenie młodzieży akademickiej³. W 1956 roku został ojcem duchownym oraz profesorem teologii moralnej i ascetycznej w Częstochowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Krakowie.

26 października 1960 roku Ojciec Święty Jan XXIII wyniósł księdza profesora Stefana Barełę do godności biskupiej i ustanowił bisku-

³ S. MIECZNIKOWSKI, *Człowiek wielkiej radości i prostoty*, w: *Człowiek zawierzenia*, 147; J. KUROPKA, *Dla mnie był wspaniałym przyjacielem*, w: *Człowiek zawierzenia*, 17-32.

pem pomocniczym biskupa Zdzisława Golińskiego. Święcenia biskupie otrzymał z jego rąk 8 stycznia 1961 r. w katedrze częstochowskiej; jednym z jego współkonsekratorów był biskup pomocniczy z Krakowa, Karol Wojtyła. Trzy lata później, 10 stycznia 1964 roku, biskup Stefan Bareła został biskupem częstochowskim⁴.

Początki pasterzowania nowego biskupa w diecezji nie były łatwe. W młodej ciągle jeszcze diecezji istniała tradycja pracy dwóch wielkich pasterzy: ks. biskupa Teodora Kubiny i ks. biskupa Zdzisława Golińskiego. Podjąć tę tradycję, a równocześnie iść własną drogą, którą nowy Pasterz widział i która wytyczała nowe wyzwania – nie zawsze było łatwo. Wymagało to wiele taktu, umiejętności, oczekiwania, kompromisów w rzeczach nieistotnych, a nawet znoszenia upokorzeń⁵.

Również sytuacja polityczna była trudna. Nie były to jeszcze czasy pierwszego sekretarza PZPR-u Bolesława Bieruta, który bezwzględnie chciał zniszczyć Kościół, ale były to już lata, kiedy po odwilży października 1956 roku pozostały tylko wspomnienia. Nauka religii, która powróciła do szkół w 1957 r, została całkowicie zlikwidowana w szkołach w 1961 roku. Trzeba więc było organizować katechizację parafialną. Pozwolenia na budowę kościołów, zwłaszcza tych prawdziwie ważnych dla duszpasterstwa, były cofane. Nie wydawano zgody na tworzenie nowych placówek, nawet tam, gdzie powstawały nowe dzielnice mieszkalne, liczące nawet kilkadziesiąt tysięcy mieszkańców. Restrykcyjnie stosowano dekret o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk z 31 grudnia 1956 roku, według którego Urząd lub Wydział do spraw Wyznań przy Urzędzie Wojewódzkim był instytucją decydującą o tym, czy kandydat na biskupa ordynariusza lub proboszcza może nim zostać.

To tylko niektóre problemy⁶ na styku relacji Kościół – Państwo, które musiał podejmować III Biskup Częstochowski.

Posługę biskupią w diecezji częstochowskiej rozpoczął biskup Stefan w czasach trwania Soboru Watykańskiego II. Uczestniczył w jego obradach na drugiej (3. 09 – 4. 12. 1963), trzeciej (4. 09. – 21. 11. 1964) i czwartej, ostatniej (14. 09. – 8. 12. 1965) sesji. Udział w Soborze niewątpliwie pogłębił zawsze bardzo żywą więź z Ojcem Świętym (nie lubił, gdy się używało słowa: „papież”) i z Kościołem. Często powtarzane przez niego zdanie *Bonum Ecclesiae suprema lex* (Dobro Kościoła

⁴ M. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium*, w: *Człowiek zawierzenia*, 19-20.

⁵ K. SOKOŁOWSKI, *Bonum Ecclesiae suprema lex*, w: *Człowiek zawierzenia*, 179.

⁶ M. MIKOŁAJCZYK, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000, 49-125.

najwyższym prawem, obowiązkiem) zapadło bardzo głęboko w świadomości jego wychowanków w Seminarium⁷. Po powrocie z każdej sesji Soboru dzielił się z księżmi, siostrami zakonnymi i ludźmi świeckimi swoimi przeżyciami i refleksjami wynikającymi z jego obrad i dokumentów. Dla księży organizował tzw. dni duszpasterskie i konferencje rejonowe, które przybliżały nowe kierunki życia Kościoła i jego misji. Prelegentami byli znani w Polsce teologowie i publicyści. Gdy zaczęły ukazywać się księgi liturgiczne opracowane na polecenie Soboru, organizował kolejne spotkania z księżmi, zaznajamiając ich z liturgią i teologią poszczególnych sakramentów. Szereg dokumentów, które w tamtych czasach wydawał, zaczynało się od słów: „Wypełniając wskazania Vaticanum II polecam/ustanawiam...”.

Mówiąc o realizacji Soboru w posłudze biskupa Stefana nie można pominąć wspomnienia o ustanowieniu przez niego Sekretariatu Dokumentacji Soborowej, który z biegiem lat przemienił się w Instytut Teologiczny, a już za naszych czasów – w Wyższy Instytut Teologiczny⁸, o którym będzie jeszcze mowa w następnym wystąpieniu.

Ksiądz biskup Stefan Bareła bardzo czynnie, z głębokim zaangażowaniem uczestniczył w życiu Kościoła Katolickiego w Polsce. 10 lutego 1966 roku został wybrany przez Konferencję Episkopatu Polski przewodniczącym Komisji Maryjnej Episkopatu i pozostał nim aż do śmierci⁹. Komisja Maryjna była organem, który w rzeczywistości przygotowywał program duszpasterski dla całej Polski przez wszystkie lata, kiedy Prymasem Polski był Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński. Wizja Księdza Prymasa opierała się w głównej mierze na kulcie maryjnym. Powtarzał: „Wszystko postawiłem na Maryję” i był w tym bardzo konsekwentny. Misja biskupa Stefana była więc bardzo delikatna: to Prymas ustalał kierunek działania, to Prymas wypracowywał szczegółowy program, wspierały go panie z Instytutu Prymasowskiego, zwane wtedy „ósemkami”. Biskup Stefan umiał ich pracę uszanować i utożsamiać się z jej efektami, pozostając w bardzo głębokim, powiedzialnym religijnym szacunku dla osoby Kardynała Wyszyńskiego i do

⁷ I. SKUBIŚ, *Pasterz wierny*, w: *Człowiek zawierzenia*, 173-174; K. SOKOŁOWSKI, *Bonum Ecclesia suprema lex*, w: *Człowiek zawierzenia*, 177.

⁸ *Instytut Teologiczny w służbie Diecezji Częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991.

⁹ P. KOSIAK, *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu*, w: *Człowiek zawierzenia*, 131-137; I. JELOWIECKA, *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, w: *Człowiek zawierzenia*, 125-129.

wszystkiego, co on robił. Podejmował jego myśl i rozwijał. Towarzyzył Prymasowi na szlaku milenijnym we wszystkich obchodach Tysiąclecia Chrztu Polski w poszczególnych diecezjach, a także prawie we wszystkich koronacjach wizerunków Matki Bożej, których Ks. Prymas dokonywał.

Jednak dla biskupa Stefana Kościół to była przede wszystkim jego diecezja, w niej i dla niej się spalał. Wracając z Rzymu przywoził ze sobą agendę, w Polsce nieznany jeszcze kalendarz, w którym każdy dzień miał oddzielną stronę do zapisania. W tej agendzie pisał, co powinien zrobić w najbliższym roku lub w następnych latach. Tych pozycji „do zrobienia” stale przybywało. Dzielił się z nimi z pracownikami Kurii. Mówił o nich ludziom, do których miał zaufanie¹⁰.

W czasie swojej biskupiej posługi Kościołowi częstochowskiemu powołał 59 parafii, 24 wikariaty terenowe (parafie, na które Wydział do Spraw Wyznań nie chciał wyrazić zgody) i 14 innych ośrodków duszpasterskich o pewnej samodzielności. Każda z tych placówek rodziła się w wielkich bólach, powstała wbrew zakazom władzy komunistycznej, zawsze musiała być wywalczona. Jednak zawsze w końcu determinacja biskupa i jego księży, przy wsparciu ludzi świeckich – zwyciężyła. Księża byli gotowi narażać się władzom państwowym, iść tam, gdzie biskup ich posyłał, gdzie było tylko niebo i ziemia z granicami określonymi przez biskupa. Byli gotowi iść i nie pytać się: co ja będę z tego miał.

Pod koniec życia biskupa Stefana, w 1983 roku, w granicach administracyjnych Częstochowy prowadzone były, w różnym stopniu zaawansowania, budowy dziewięciu kościołów, a poza Częstochową – dwudziestu¹¹. Były to czasy, kiedy trzeba było załatwiać nie tylko pozwolenie na budowę, ale spełnić lub inteligentnie obejść dziesiątki przepisów, zdobyć (w niewiadomy sposób) materiał na budowę. O każdej budowie można by napisać oddzielną książkę.

Z imieniem biskupa Stefana Bareły, często z jego uporem w działaniu i umiejętnym dobieraniu sobie współpracowników, łączą się: budowa gmachu kurii, rozpoczęcie budowy Seminarium Duchownego w Częstochowie, budowa domu katedralnego przy ulicy Ogrodowej 24, reaktywacja tygodnika katolickiego „Niedziela”, powołanie półrocznika „Częstochowskie Studia Teologiczne”, powołanie diecezjalnego wydawnictwa „Regina Poloniae”.

¹⁰ K. SOKOŁOWSKI, *Bonum Ecclesiae suprema lex*, w: *Człowiek zawierzenia*, 179.

¹¹ M. MIKOŁAJCZYK, *Kalendarium*, w: *Człowiek zawierzenia*, 17-32.

Mała uliczka oddzielająca plac podjasnogórski od parków Staszica i 3 Maja nosi dziś imię biskupa Stefana Bareły. W ten sposób radni miasta Częstochowy wyrazili wdzięczność Biskupowi za to, że nie dopuścił do odcięcia Jasnej Góry od miasta trasą szybkiego ruchu, jaką miała się stać ulica Pułaskiego i Starucha, a dziś ulica Ks. Jerzego Popiełuszki. Dojście mieszkańców Częstochowy od strony wschodniej oraz pielgrzymów na Jasną Górę miało odbywać się tunelem o długości 42 m, szerokim 10 m i wysokim 2,40 m. Prace nad realizacją tego zamierzenia rozpoczęto 5 września 1979 r. Prowadzono je na trzy zmiany, z szybkością i solidnością niespotykaną na innych wielkich budowach PRL. Biskup Stefan od pierwszych dni tych działań podjął zdecydowany protest wobec podjętych prac oraz starania o wycofanie z realizacji budowy podziemnego przejścia, które w sposób jednoznaczny miało utrudnić dojście do sanktuarium.

Dalekowzrocność biskupa Bareły, jego upór mimo osamotnienia w pierwszych miesiącach walki, doprowadziły do tego, że 20 marca 1981 r. (a więc trzeciego roku działań biskupa w sprawie zaprzestania realizacji planu), władze centralne Polski zobowiązały miasto Częstochowę do likwidacji dotychczasowych prac podziemnych i do wykonania sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniu Alei NMP z ulicą Pułaskiego-Starucha¹².

W dwa lata później, 5 marca 1983 roku, rozpoznano u ks. biskupa S. Bareły nieuleczalną chorobę, której objawy pojawiły się w poprzedzających tygodniach: rak jelita grubego. 28 marca wykonano rozległą operację w Klinice Chirurgii Ogólnej i Gastrochirurgii w Poznaniu. Rok później przeszedł do wieczności – 12 lutego 1984 roku¹³.

Ojciec Święty Jan Paweł II, po śmierci biskupa Stefana Bareły, w telegramie z 15 lutego 1984 r. napisał: „Bóg powołał do siebie Pasterza o wielkim sercu i umyśle, człowieka głębokiej wiary, oddanego bez reszty Kościołowi”¹⁴. Każde słowo św. Jana Pawła II jest tu prawdziwe.

¹² TENŻE, *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, 170-182.

¹³ TENŻE, *Kalendarium*, w: *Człowiek zawierzenia*, 28-29.32.

¹⁴ JAN PAWEŁ II, *Telegram po zgonie Ks. Biskupa Stefana Bareły z dnia 15 lutego 1984 r.* w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 13-14.

Bishop Stefan Bareła Shepherd totally devoted to Church Summary

Bishop Stefan Bareła was born on June 24 1916 in Zapolice near Radomsko. He took holy orders on March 24 1944. Bareła was appointed by John XXIII as an auxiliary bishop in Diocese of Częstochowa. He took the holy orders of bishop on January 8, 1961. Three years later, on January 10, 1964 he became a bishop of Częstochowa. He has to fulfil the bishop's mission in interesting, decisive in the history of Church, but difficult times.

Undoubtedly, the Second Vatican Council was very important and giving the direction for the activity of Church up to these days. Bishop s. Bareła took part in three its sections. He lived its problems. He did everything to change the teaching of the Second Vatican Council into pastoral actions, to make the part of Church, which he was responsible for to realize Vaticanum II. He organized courses, pastoral days, meetings, debates approaching to learning the spirit and law of Vatican Council.

As his great responsibility he treated the fulfilling in Polish Church the leadership of Marian Board of Polish Bishops' Conference. This board worked out programs of pastoral work, especially marian one in Poland. The participation in its meetings as the chairperson in 1966- 1984 was unquestioned.

And at the end we should say about the responsibility for Church of Częstochowa. The political context cannot be omitted. Bareła started his service in Diocese of Częstochowa in the end of government of Władysław Gomułka, when Religious Education lessons were removed from schools, when the permissions for building of churches were withdrawn, when new pastoral places were forbidden. Despite of it, Church lived, developed, there were new pastoral places, and new churches were built, the teaching Religious Education in parishes developed, because of Bishop's determination and the involvement of lay people. The zeal of priests became very often their heroism.

The words of Holy Father directed to Church in Częstochowa in three days after the death of Bishop Bareła were true when he said that Bareła was a man with great mind and heart, totally devoted to Church.

Słowa kluczowe: biskup, diecezja częstochowska, duszpasterstwo, Kościół, Sobór Watykański II, Stefan Bareła.

Keywords: bishop, diocese of Częstochowa, pastoral work, Church, the Second Vatican Council, Stefan Bareła.

Bibliografia

- Institut Teologiczny w służbie Diecezji Częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991.
- Jan Paweł II, *Telegram po zgonie Ks. Biskupa Stefana Bareły z dnia 15 lutego 1984 r.* w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 13-14.
- Jelowiecka I., *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 125-129.
- Kosiak P., *Przewodniczący Komisji Maryjnej Episkopatu*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 131-137.
- Kuropka J., *Dla mnie był wspaniałym przyjacielem*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 141-143.
- Mikołajczyk M., *Kalendarium ważniejszych wydarzeń w życiu Księdza Biskupa Stefana Bareły*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 17-32.
- Mikołajczyk M., *Władza ludowa a diecezja częstochowska*, Częstochowa 2000.
- Mikołajczyk M., *Trzeci pasterz Kościoła Częstochowskiego*, WACz 83 (2009) 3-4, 109-115.
- Miecznikowski S., *Człowiek wielkiej radości i prostoty*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 147-148.
- Olczyk A., *Biografia i pasterska posługa bp. Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej na tle odniesień do korzeni rodzinnych*, VeC 3 (2014), 129-148.
- Skubiś I., *Pasterz wierny*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 173-176.
- Sokołowski K., *Bonum Ecclesiae suprema lex*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 177-183.
- Warzybok L., *Ks. Biskup dr Stefan Bareła*, CzST 2 (1974), 52-62.